

NORSK HUSFLID

ET KULTURMAGASIN OM
HUSFLID OG HÅNDVERK

NUMMER 4 - 2022

Pris 130,-

NORGES
HUSFLIDSLAG

HUSFLID UTEN GRENSER

A full-page photograph of a woman with blonde hair standing on a cobblestone path. She is wearing a traditional Norwegian folk costume (Skakke folkedrakt), which includes a dark navy blue double-breasted jacket with red piping along the edges and silver buttons. Underneath, she wears a red and white patterned vest and a white blouse with a high collar. Her pants are dark, and she is wearing black shoes with large, ornate silver buckles. The background is a blurred green hedge.

Skakke folkedrakter

- Hvordan forholder vi oss til tradisjonene våre, når de ikke lenger rommer alle menneskene som utgjør Norge i dag? spør kurator for Skakke folkedrakter, Maja Leonardsen Musum seg. Det er dette det handler om, mener hun.

TEKST: BEATE NORDENG

FOTO: BERIT SOLHAUG

– Det å sy bunad for oss som stresser med karrieren kan være en slags meditasjon. Å sy bunad tar lang tid, understreker Musum. Foto: Beate Nordeng

Skakke folkedrakter er et forsknings- og utstillingsprosjekt i Nasjonalmuseet i Oslo som fra 19. mai 2023 for første gang skal vises frem i Valdresmusea på Fagernes. Skakke folkedrakter skal turnere museer og andre visningssteder i hele landet ut 2025.

– Bunad- og koftebruken er stor og økende. Samtidig er det mange av oss som ikke føler tilhørighet til disse tradisjonsplaggene sier hun, og forklarer videre at Museum Stavanger har gjort interessante dybdeintervju om folks forhold til det å bruke bunad. Det er ulike årsaker til at vi ikke føler disse plaggene er for oss. Det handler om kropp, kjønn, klasse og kulturell bakgrunn.

– For å ha levende tradisjoner må vi ha plass til alle som ønsker å ta del i dem, konkluderer hun. Skakke folkedrakter har invitert seks samtidskunstnere med sine respektive ulike kunstneriske uttrykk innen (for å nevne noen) musikk, dans, porselen, duodji (samisk håndverk), vev, fotografi, billedkunst og skulptur.

– Skakke folkedrakter skal ikke lage nye drakter. Det er viktig å understreke, sier Musum.

– Bunad- og koftebruk oppleves for mange som for strengt og regelstyrt, uten at det nødvendigvis er

knyttet kunnskap til det å være så streng. Kunstnerne vil gå tilbake til drakttradisjonene og utforske mangfoldet og handlingsrommet. Jeg tror vi vil oppleve å se noe vi tror vi kjenner godt, og oppdage hvor lite vi egentlig kjenner tradisjonene våre.

Utklipp fra prosjektbeskrivelsen:

«Skakke folkedrakter skal utvide rommet for mangfoldet og deltagelsen i utøvelsen av den nasjonale kulturarven knyttet til våre tradisjonelle folkedrakter» «... For mange vil utstillingen være et første møte med opplevelse av utenforskap i møte med tradisjonsdraktene, for andre kanskje en anerkjennelse av deres rett til å ta del i utøvelsen av plagg tett knyttet til identitet, tilhørighet og fellesskap.»

Personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet.

Musum syr på sin egen bunad, en herrebunad fra 1750, Øst-Telemark. Dette har hun vist frem i ulike medier som for eksempel NRK tv på selveste 17. mai i år.

– Jeg har aldri følt meg komfortabel i den kulturelle kvinnerollen, forteller hun.

25 juni
Skizze

Skissen av den skuddsikre vesten ble tegnet like etter terroren og drapene i Oslo tidligere i år. Det var følelsen av behov for ytterligere beskyttelse for de skeive, forteller en av kunstnerne i Skakke folkedrakter, Christian Blandhoel.

– Jeg har en mer flytende kjønnsidentitet, noe som hittil ikke har vært helt forenelig med kjønnsrollemønsteret som bunaden representerer i dag.

Bunaden har ofte en nesten karikert rolle av kjønnsroller, syns hun.

– Kvinne med skaut og skjørt eller stakk. En del kvinner som vanligvis ikke går i hverken skjørt eller kjole, føler det blir litt teatralisk å gå i kvinne-bunad. De føler at de tar på seg et kostyme.

Musum gikk langs Karl Johans gate 17. mai i år, og ble møtt med at folk sa:

– Så kult at du går i herrebunad!

– Jeg følte meg så bra! Vi trenger ikke være fine i andres øyne så lenge vi føler oss bra selv. For min del ble det en erkjennelse av at dersom jeg skal delta i en tradisjonsutøvelse, så må det gi en følelse av relevans og tilhørighet. Det må føles som litt «mitt». Det tror jeg er en opplevelse jeg deler med alle som er opptatte av å forvalte og bevare kulturuttrykk og tradisjoner, smiler hun.

Det endte med at Maja bestemte seg for at hun ville skaffe seg herrebunaden fra Telemark og sy den selv. Hun tok kontakt med Husfliden i Skien. Men, da Maja kom til husfliden for å ta mål av herrebunaden og de

forstod at det var Maja som skulle ha den, ble de skeptiske.

– Jeg spurte om de var helt sikre på at de ikke kunne ta mål til herrebunaden til meg. Det er tross alt 2022. De tenkte litt, og så ble de med. Etter dette har samarbeidet med Husfliden bare vært hyggelig. De sitter på en enorm kunnskap og kompetanse, som jeg som bunadsamatør, er helt avhengig av.

Maja tror det hadde vært mye vanskeligere å håndtere skepsisen i et slikt første møte med Husfliden dersom hun hadde vært 14 år og konfirmant, med et ønske om en herrebunad.

Drapene ved London pub i Oslo

Christian Blandhoel er en av de seks kunstnerne som skal bidra i Skakke folkedrakter. Tankene om hva han skulle lage, ble ganske annerledes enn han hadde tenkt, etter drapene ved homsestedet London pub den 25. juni i år.

PST (Politiets sikkerhetstjeneste) konkluderte den 20. august med at det var skeive som var målet for terrorangrepet der to personer ble drept og 23 personer skadet, denne kvelden.

– Allerede før skytingen, ønsket jeg å lage en slags bunad, forteller han.
– Det var først etter skuddene den 25. juni jeg tenkte på skuddsikre vester som en ingrediens i bunaden. Jeg måtte gjøre en bunad som et skjold. Den måtte være beskyttende. Estetikken rundt skuddsikre vester har jo fellestrekk med bunads-vester, påpeker Blandhoel.
– Jeg tenkte, hva skjer dersom jeg putter en skuddsikker vest under? Da tegnet jeg skissen min med påskriften: «A new love standard, armed and armored». Bevæpnet og pansret. Det var følelsen av behov for ytterligere beskyttelse for de skeive, forteller han.

"Ein bunad skal ikkje vera evig eins; den kann sjølvsgat – og skal – utviklast som alt anna, naar han kjennest uhøveleg. Me kan ikkje gaa rundt aa vera "museums-gjenstande"

Hulda Garborg, fra ukebladet
For bygd og by, 1914

– Det handler om utenforskap

Blant samarbeidspartnerne i prosjektet Skakke folkedrakter er Norsk institutt for bunad og folkedrakt med lederen Camilla Rossing.

– Det handler om utenforskap, sier hun.
– Vi må akseptere at i dagens samfunn har vi andre behov enn før. Vi er flerkulturelle. De gamle folkedrakttradisjonene skal være veiledende. Der finnes det et mangfold, som vi burde øse mer av. I dette mangfoldet av farge, form og dekor finnes det rom for større individualitet enn dagens bunader ofte gir rom for.

Rossing forteller at det opprinnelig var stor variasjon mellom folkedraktene i samme geografiske draktområde. De var ikke så like som de er i dag. Det fantes variasjon i både hodeplagg, valg av stoff og broderier.

– Det vi ser i dag, med at de skeive syr sine egne bunader, at kvinner går i tradisjonelle mannsbunader og menn ønsker å gå i tradisjonelle kvinnebunader, ville i stor grad vært utenkelig for hundre år siden, selv om vi kjente til at det fantes skeive, også da. Instituttet har siden 1970-tallet arbeidet med historisk rekonstruksjon. De arbeider med det faglige, med type søm, valg av stoff, farge og andre kvaliteter ved selve bunaden.

– Vi ser et økende krav om mer individualitet og variasjon i bunadene, konstaterer hun. Da er det viktig for instituttet å kunne løfte blikket og se på bunaden litt overordnet. Hvis ikke kjører vi oss fast. Historisk er bunad knyttet til opprør og selvstendighet. Bunad ble på 1800-tallet et symbol på en bevegelse som ønsket norsk kultur og språk. De ønsket en egen norsk nasjon. Med bunaden markerte du deg som en kulturradikaler som også viste motstand mot unionen med Sverige. Det at noen ønsket å gjeninnføre et norsk skriftspråk og egne norske klær, var et klart angrep på samfunnets elite og unionen med Sverige.

– Det er jo trist om bunaden blir stående som et konservativt symbol på et Norge som ikke eksisterer, forklarer hun.

Rossing forstår også at det finnes bunadbrukere som er bekymra for bunad-tradisjonen. De klarer kanskje ikke å se mangfoldet i de opprinnelige folkedraktene og at det er fint med mangfold. Noen tenker at når alt er tillatt i de nye bunadene, da vil bunaden gå under.

Vil bunaden gå under?

– Bunaden kan være både inkluderende OG bygge på tradisjoner, mener Rossing.

– Tradisjon vil alltid innlemme noe og utelukke noe annet. Det kan skape usikkerhet og fremmedfrykt. Hun håper likevel at utstillingen Skakke folkedrakter vil bevege publikum og gi folk et bredere perspektiv på folkedrakt og kunst.

Rossing forteller videre at det finnes flere grupper i bunadmiljøet som har høy fagkunnskap om håndverket, om bruk av ulike farger, ulike broderinger og ulike stoffer. Dette ser vi blant annet når det gjelder gamle Buskerud og Telemark fylker.

– De gamle folkedrakttradisjonene ble styrt av strenge sosiale normer, men ga likevel rom for personlig variasjon. I disse områdene er mye av dette mangfoldet videreført til dagens bunader. Slik kan vi opprettholde tradisjonen innenfor visse rammer, men likevel gi rom for mangfold og individualitet, forklarer hun.

– Mange blir bekymret hvis de føler at bunadtradisjonen blir fragmentert. Det handler om å forstå begge synspunkt. De livene som leves nå og tradisjonene er til sammen verdifulle. Noen er redd for at det opprinnelige skal forsvinne. Det at et syn blir utfordret, kan være vanskelig.

Alt som brukes som en bunad, kan kalles en bunad

Den norsk-sudanske kunstneren Ahmed Umar, som flykta fra Sudan, har laget sin helt egen bunad og har fått en del oppmerksomhet i media. Denne har han vist

Den kjønnsnøytrale
bunaden fra Embla bunader.
Foto: Helle Navratil.

frem, blant annet på 17. mai-sendingen til NRK tv i år. Umar er opptatt av tradisjonene, håndverket og symbolikken bak klærne. Da han tok master på Kunsthøgskolen i Oslo, tok han et kurs i broderi og vev fra både Hallingdal og Cusco-området i Peru. Han reiste til begge stedene og studerte utviklingen av drakter og klestradisjoner. Han har fortalt til nettstedet «Fabelaktig formidling» at dette var noe av det mest inspirerende han hadde opplevd.

– Det tar timevis å bli ferdig med broderingen av en liten Hallingrose og de gjør det med stolthet og lidenskap. Jeg opplevde at denne lidenskapen ble overført til meg, sa han.

Rossing tenker at dette er en drakt han har laga sjøl, med tanke på å kombinere slekt, opphav og tilknytning, forklarer hun. Med denne bringer han sammen to kulturer- den sudanske og den norske. Det blir stadig vanligere å lage seg sin egen gårdsbunad, med få eller bare en utgave av den. Bunaden til Umar er dessuten et kunstverk, påpeker Rossing. Den kommer ikke til å settes i masseproduksjon. Det er hans bunad. Det er uvanlig med bare én bunad, men Norsk institutt for

bunad og folkedrakt ønsker å være tydelige på at alt som brukes som en bunad, er en bunad.

– Det har dessuten kommet en ny generasjon, som re-designer folkedrakter, som designeren Jenny Skavland. Hun har sydd bunad av for eksempel gamle duker. Disse har for noen blitt et alternativ til bunad. Denne millenniums-generasjonen har en mer avslappa holdning til bunaden. For oss som tilhører etterkrigsgenerasjonen ble det viktig at bunaden ble stående som et slags symbol på noe som er tilnærmet hellig. De som er unge nå er kanskje ikke så opptatte av det. De er ikke så rigide. Slike personlige fantasidrakter blir brukt som bunad, og det gjør at de nødvendigvis ikke blir så dyre og at gjør at flere kan gå med plagget, sier hun.

Drapstruet for å brodere Frafjord-mønster på en hijab

Daglig leder for Embla bunad Stavanger, Marianne Lambersøy, har litt av en historie å fortelle.

På nittitallet observerte hun at det ikke fantes et eneste bilde av nordmenn med et annet etnisk opphav

Sahfana Mubarak Ali i Rogalandsbunaden sin med den broderte hijaben med Frafjord-mønster på
Foto: Jonas Haarr Friestad, Stavanger Aftenblad

enn det norske på bildene av bunader. Bildene var ekstremt homogene. Lambersøy forteller videre at i alle dameblader var det hvite kvinner i kvinnebunader med hvite menn i herrebunader.

- Det finnes en gruppe som blir lei seg når de ikke er representert, forklarer hun.

- Mange tror bunad er et konservativt plagg og er vanskelig å endre, forklarer hun.

- Det er mange som liker geografisk grenser og andre båser. Det er ikke alle som syns det er like gøy. Selv nå i 2022 ser det ikke ut til at mange gidder å ta bilde av multikulturelle i bunad. Det ville jeg gjøre noe med. Det er viktig å høre på kunden og kundens behov, slik at ikke bunaden blir hengende i skapet. I bunadmiljøet er det er veldig vanlig å ikke lytte til kunden, forklarer Lambersøy.

- Mange har skammet seg for å gå i bunad, forteller hun.

- Embla bunad har vist bredden i hvem som kan ha bunad. Da blir det lettere for folk å gå i bunad. Folk kommer langveis fra for å få sydd bunad hos oss på grunn av at vi lyttet til en annen gruppe enn bare den etnisk norske.

- Det at vi startet med å inkludere denne gruppen gjør det enklere for oss å inkludere de med en annen seksuell legning nå. Lambersøy puster oppgitt.

- Det er kjedelig med et homogent samfunn. Vi vil ikke ha det. Hun forteller videre om da hun la ut bilder på bedriftens Facebook-side av Sahfana Mubarak Ali i Rogalandsbunaden sin med den broderte hijaben med Frafjord-mønster på, i 2016.

Lambersøy fikk drapstrusler på grunn av at hun hadde brodert mønsteret på en hijab, og Ali måtte tåle rasisme, hets og sjikane for å bruke den broderte hijaben sin.

- Sahfana og jeg satt og grein, da vi ble drapstruet! En av de mange internett-kommentarene hun fikk var: «Du er faen ikke norsk!»

- Dette var åpenbart rasisme, konkluderer Lambersøy.

- Dessuten vitnet dette om stor mangel på kulturhistorie, fortsetter hun.

På slutten av 1800-tallet og på begynnelsen av 1900-tallet var det mye vanligere å bruke hodeplagg og skaut til bunad, enn det er i dag. Denne endringen ved bunadene har fått lite oppmerksomhet.

- Nå når de bunadsbroderte hårbøylene er kommet til, er det ingen reaksjoner på denne endringen. Men broderer man bunadsmønster på en hijab, kommer de sterke reaksjonene, sier Lambersøy. Rasisme i forbindelse med bruk av bunad, finnes det mange eksempler på, sier hun videre.

Det finnes hele syv ulike varianter av Rogalandsbunden. Her er tre.
Fotograf over: Helle Navratil. Bildet under til høyre er fra 1920-årene. Fotograf: Ukjent

– Grace Bullen, en melaninrik norsk olympisk bryter, ble spyttet på da hun brukte bunaden sin. Hun ble i tillegg fortalt at «det du har på deg, tilhører ikke deg.»

Bunadene har endret seg

Konservator ved Museum Stavanger, Trude Eriksen, forteller at bunaden har gjennomgått store endringer.

– Dette kan vi tydelig se på for eksempel Rogalandsbunaden. Det finnes hele syv forskjellige varianter av den.

De unge bunadbrukerne vet bare ikke om det, og blir overrasket når de ser hvor store forskjellene er.

– Noen tror at bunadkulturen vil forsvinne som følge av endringer som hijab til bunad og at menn nå begynner å bruke kvinnebunad. Men bunaden har endret seg med tiden. Ta bare Rogalandsbunaden. Den som ble lansert i 1920-årene ser jo veldig annerledes ut i dag, konkluderer Eriksen.

Lambersøy fra Embla bunad sier det faktisk har dabbet litt av med hetsen og sjikanene. Nå handler det om de kjønnsnøytrale bunadene som får mest ros, ifølge henne.

For det skapte debatt da Embla laget en unisexbunad med bukse, vest og jakke. FRI – foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold er positive til denne bunaden. Det er nok enklere for kvinner å kle seg i herrebunad,

enn det er å være mann å ta på seg en kvinnebunad, mener Trude Eriksen. Hun tror det kommer av at vi har blitt vant til å se kvinner i bukser. Nå tenker vi ikke over at det en gang var uvanlig at kvinner kledde seg i bukser.

Et av Embla bunaders foto av Romeriksbunaden.
Foto: Dag Knudsen

Trude Eriksen har foretatt dybdeintervjuer om folkedrakt og bunad og er kurator for folkedraktutstillingen: «Fra Hulda til hijab» ved Stavanger museum. Denne utstillingen belyser spørsmål om bunads-bruk i dag, i lys av økonomi, kjønnsidentitet og etisk opphav.

– Det finnes eksempler på menn som har skaffet seg kvinnebunad og ikke tør å bruke den i lokalmiljøet. De reiser heller til Oslo 17.-mai, og feirer dagen i bunaden sin her. Vi vet om mange som ikke tør snakke om det, fordi det er ukomfortabelt.

Ønsker et tett samarbeid med tradisjonshåndverkerne.

For Maja Leonardsen Musum er det viktig at Skakke folkedrakter-prosjektet utforsker de grunnleggende spørsmålene: «Hvorfor går vi egentlig med tradisjonsdrakter? Er det en historisk iscenesettelse? Er det stolthet? Tilhørighet? Tilknytning? Og hvor går grensene mellom en kollektiv identitet og individuell relevans i disse plaggene?»

– Dette er et enormt rikt, spennende og krevende felt. Bunader, folkedrakter og kofter rommer politikk, historie, symbolikk og material- og håndverks-tradisjoner. Det gjør det krevende, og av og til snakker vi kanskje forbi hverandre. Men for bunad- og koftebrukere opplever jeg at det er viktig at draktene gir en følelse av tilhørighet. Dersom de ikke gjør det, må vi snakke om dette, mener Musum.

– Det handler om å ta levende kulturarv på alvor, mener hun.

– Dersom vi ønsker at tradisjoner skal vare, må vi tenke på dem som dynamiske. Gjennom å utforske med

nysgjerrighet hvordan de kan passe til våre behov i dag, tar vi dem på alvor. Dette er også grunnen til at fagmiljøer nå jobber for å få bruken av bunad inn på Unescos verdensarvliste.

– Lar vi tradisjonene våre være i fred og unngår samtalen om hvordan de virker i dag fordi det er vanskelig, er jeg redd tradisjonene fort mister betydning for mange, konkluderer Musum.

– Dette arbeidet må vi gjøre i dialog med kunnskapsbærerne, tilvirkerne, drakthistorikerne og de som skaper bunader og kofter. Utøvelsen av denne tradisjonen angår oss alle. Samtidig finnes det utrolig mye kunnskap i mange fagmiljøer. Jeg tror vi skal være både ydmyke over alt vi ikke kan, og samtidig insistere på at alle har rett til å ta del i dette arbeidet.

Det har overrasket Musum hvor lite vi engasjerer oss i tradisjonsdraktene våre ut over på selve dagen 6. februar og 17. mai. Hun forteller at målet er å bidra til et større engasjement omkring hva som kan være en tradisjonsdrakt i Norge i dag.

– Vi vil ha med husflidslagene

Hun opplever at skytingen og drapene i Oslo gjør folk redde. Samtidig er ikke frykt og trakassering av minoriteter noe nytt, sier hun.

Musum mener vi litt forenklet kan velge to veier herfra,

– økt synlighet eller usynliggjøring. Hun sier det er viktig at alle kjenner på et ansvar, slik at de som utfordrer normer, skal føle seg trygge. Det utgjør ikke en trussel at flere nå ønsker å engasjere seg og ta del i tradisjonene. Skakke folkedrakter ønsker å styrke drakttradisjonene, ikke true dem.

– Vi må kanskje av og til løfte blikket og ikke gjøre det så innmari vanskelig. La folk gå i det de vil. La de tusen blomster blomstre, smiler hun.

Husflidslagene vil inviteres til å bidra til utstillings- og forskningsprosjektet Skakke folkedrakter. Når utstillingen turnerer i landet, ønsker prosjektet seg samarbeidende verksteder og formidling i samarbeid med dem. De som jobber med, og har lokal kunnskap om, tradisjonene er essensielle.

– Skakke folkedrakter blir en utstilling som skal romme alle følelser. For så rikt og så umulig er dette feltet av skam og stolthet, kunnskap og inkompetanse, det kreative og det regelstyrte. Alle erfaringer og opplevelser er riktige, forklarer hun.

Musum sier de har tett og god dialog med fagmiljøene, som har møtt Skakke folkedrakter med interesse og støtte.

– De er jo mer enn noen opptatt av økt engasjement, så får vi se om vi får med oss noen flere, smiler Musum.